

Kickstart voor een sociale klimaattransitie

Inhoud

- p1. Managementsamenvatting
- p3. Prioriteiten voor het Belgisch Sociaal Klimaatplan
- p6. Drie voorstellen voor de besteding van de ETS2-middelen
- p12. Bijlage - Cijfers

Managementsamenvatting

Prioriteiten voor het Belgisch Sociaal Klimaatplan

1. Geen tijd te verliezen.

Kom zo snel mogelijk tot een Belgisch sociaal klimaatplan, verbonden met een finaal en ambitieus Belgisch Nationaal Energie & Klimaatplan.

2. Solidaire verdeling.

Houd bij de verdeling van het geld rekening met sociale noden.

3. Een euro is een euro.

Gebruik alle inkomsten uit het nieuwe Europese emissiehandelssysteem, zowel deze uit het sociaal klimaatfonds als deze uit de directe veilingen, voor een sociaal klimaatbeleid.

4. Ontkoppelen én beschermen.

Gebruik de middelen zowel voor gerichte investeringen (ontkoppelen), zodat kwetsbare huishoudens geen fossiele brandstoffen meer nodig hebben, als voor tijdelijke en gerichte financiële ondersteuning (beschermen).

5. Geen business as usual.

Gebruik de inkomsten om een beperkt aantal grote initiatieven op te schalen. Laat het geld niet verwateren, en gebruik deze middelen niet om andere besparingen op te vangen.

6. Schiet nu al in actie.

Begin al in 2025 met de besteding van de toekomstige inkomsten. Zo realiseren we een maximale sociale & klimaat investeringsboost, door zo vroeg mogelijk kwetsbare huishoudens te beschermen en te ondersteunen.

Drie concrete voorstellen voor de besteding van de ETS2-middelen

Deze voorstellen zijn het resultaat van gesprekken tussen de ondertekenende Vlaamse organisaties en zijn een concretisering van de voorgaande prioriteiten. Deze middelen omvatten zowel Belgische toelage uit het Sociaal Klimaatfonds als de directe jaarlijkse veilinginkomsten.

1. Directe financiële steun voor kwetsbare huishoudens

Sommige mensen kunnen niet zomaar overstappen op duurzame alternatieven, bijvoorbeeld huurders die afhankelijk zijn van hun verhuurder voor isolatie. Voor hen is directe steun nodig:

- Automatische financiële compensatie voor ongeveer 20% van de huishoudens
- Eenvoudig systeem zonder ingewikkelde procedures
- Steun die meegroeit met de stijgende prijzen van fossiele brandstoffen

2. Sociaal leasen voor duurzame mobiliteit

Voor mensen met een laag inkomen die afhankelijk zijn van hun auto, moet er een betaalbaar alternatief komen:

- Sociale leasingformules voor elektrische auto's, fietsen en bromfietsen
- Flankerende maatregelen en duidelijke criteria inzake auto-afhankelijkheid
- Een tijdelijk systeem (5-8 jaar) dat stopt zodra er voldoende betaalbare tweedehands elektrische auto's beschikbaar zijn

3. Een fonds voor collectieve renovaties

Renovaties per wijk of appartementsgebouw zijn goedkoper en efficiënter dan afzonderlijke renovaties. We stellen voor om een Vlaamse Renovatiemaatschappij op te richten die:

- Gemeenten helpt bij het maken van plannen voor collectieve renovatie
- Kwetsbare huishoudens volledig ontzorgt bij renovatie
- Huurders beschermt tijdens renovatiewerken
- Financiële steun biedt aan wie zelf geen renovatie kan betalen

Ondertekenende partijen

Prioriteiten voor het Belgisch Sociaal Klimaatplan

- 1. Geen tijd te verliezen.** Kom zo snel mogelijk tot een Belgisch sociaal klimaatplan, verbonden met een finaal en ambitieus Belgisch Nationaal Energie & Klimaatplan.
- 2. Solidaire verdeling.** Houdt bij de verdeling van het geld rekening met sociale noden.
- 3. Een euro is een euro.** Gebruik alle inkomsten uit het nieuwe Europese emissiehandelssysteem, zowel deze uit het sociaal klimaatfonds als deze uit de directe veilingen, voor een sociaal klimaatbeleid.
- 4. Ontkoppelen én beschermen.** Gebruik de middelen zowel voor gerichte investeringen (ontkoppelen), zodat kwetsbare huishoudens geen fossiele brandstoffen meer nodig hebben, als voor tijdelijke en gerichte financiële ondersteuning (beschermen).
- 5. Geen business as usual.** Gebruik de inkomsten om een beperkt aantal grote initiatieven op te schalen. Laat het geld niet verwateren, en gebruik deze middelen niet om andere besparingen op te vangen.
- 6. Schiet nu al in actie.** Begin al in 2025 met de besteding van de toekomstige inkomsten. Zo realiseren we een maximale sociale & klimaat investeringsboost, door zo vroeg mogelijk kwetsbare huishoudens te beschermen en te ondersteunen.

1. Er is geen tijd te verliezen

- Onze regeringen moeten **zo snel mogelijk een akkoord** vinden over het Belgisch Sociaal Klimaatplan (SKP), waarvan de deadline ligt op juni 2025, en het Belgische Nationaal Energie- en Klimaatplan (NEKP), waarvan de deadline reeds verstreken is.
- Het sociaal klimaatplan moet nauw aansluiten bij het **Nationaal Energie- en Klimaatplan**.
- Dit plan moet zo snel mogelijk worden ingediend, en volledig uitvoering geven aan de **uitspraak in de Belgische klimaatzaak**.
- Het sociaal en klimaatbeleid van alle overheden, en dus hun verscheidene klimaatplannen, moet geïntegreerd worden en **elkaar zo veel mogelijk versterken**.

2. Solidaire verdeling

- De bedoeling van het sociaal klimaatplan is om de **sociale impact van ETS2** zoveel mogelijk weg te werken en zelfs om te buigen.
- Daarom is het logisch dat we ook binnen België deze middelen volgens een **principe van solidariteit verdelen**.
- We moeten dus vertrekken **vanuit sociale noden**, niet enkel van de uitstoot of historische verdeelsleutels.

3. Een euro is een euro

- Ons land krijgt zowel **een toelage uit het Sociaal Klimaatfonds** (een vast bedrag) als inkomsten uit de **veilingen van emissierechten** (een vast percentage van een fluctuerend bedrag). Deze directe veilinginkomsten zijn nog veel omvangrijker dan de toelage uit het SKF.
- Al deze inkomsten moeten we, zonder uitzondering, aanwenden voor een **sociaal klimaatbeleid**.
- Het nationaal sociaal klimaatplan **moet dus ook alle ETS2-gerelateerde uitgaven** omvatten, niet alleen deze die onder het SKF vallen.

4. Ontkoppelen én beschermen

- Het geld moet gaan naar een combinatie van:
 - Tijdelijke en gerichte financiële ondersteuning (**beschermen**).
 - Sociaal gerichte investeringen (**ontkoppelen**)
- Met **gerichte investeringen (ontkoppelen)**, helpen we kwetsbare huishoudens en organisaties de stap te zetten naar fossielvrij verwarmen en verplaatsen. Zo verzekeren we structurele vooruitgang op zowel sociaal als ecologisch gebied.
- We roepen daarbij op om **zowel oplossingen voor verwarming als mobiliteit** te voorzien.
- **Tijdelijke financiële ondersteuning** (beschermen) is daarnaast noodzakelijk, omdat veel kwetsbare huishoudens nog afhankelijk zullen blijven van fossiele brandstoffen. Een huurder is bijvoorbeeld afhankelijk van zijn huisbaas om isolatiewerkzaamheden uit te voeren.
 - Deze ondersteuning moet financieel zijn (dus niet gekoppeld aan energiegoederen), zodat de **prikkel voor verduurzaming behouden** wordt.
 - Ze moet evolueren met de prijs van ETS2, **zonder vertraging** werken, en **automatisch** toegekend worden.
 - Net als bij de investeringen het geval is, moet ook deze directe ondersteuning **additioneel zijn**.
 - Deze compensatie mag dus **in geen enkel geval gebruikt worden om andere, bestaande sociale beschermingsmechanismen af te bouwen**.

5. Geen business as usual

- Bij de besteding van het geld, moet men **focus aanbrengen** in plaats van de inkomsten uit te smeren. Het volume aan ETS2-inkomsten is relatief omvangrijk, maar toch veel te klein om in verschillende domeinen tegelijkertijd een significante impact te realiseren.
- Het geld moet dienen voor **additionele impact**, door nieuwe initiatieven te lanceren of bestaande beleidslijnen naar een hoger niveau te tillen. De impact van een selectie grootschalige projecten zal groter zijn dan incrementeel verhoogde budgetten voor lopend beleid.
- Het geld moet dus niet gaan naar een bescheiden verhoging van (talloze) bestaande budgetten, en mag al zeker **niet dienen om budgettaire putten te vullen**. Deze middelen zijn nodig voor **bijkomende** actie.

6. Schiet nu al in actie

- De focus in de uitgaven moet liggen op **'frontloading'**: zo snel mogelijk zo veel mogelijk kwetsbare huishoudens decarboniseren, met name in deze overgangperiode waarin de instapkost voor deze technologieën nog relatief duur kan zijn (bv. elektrische wagens, warmtepompen, ...). Niets of te weinig doen zal uiteindelijk meer geld kosten, zeker voor de laagste inkomens.
- Dit betekent dat er **reeds vanaf 2025 uitgaven** moeten volgen, anticiperend op de toekomstige inkomsten.
- ETS2 zal op de **middellange termijn uitdoven als inkomstenbron**. Hierdoor is dit systeem ongeschikt als financieringsbron voor overheidsbeleid met een permanent karakter.
- Dit betekent ook dat we een sterke voorkeur hebben voor uitgaven met een (relatief) **tijdelijk karakter**. Dus niet voor basisdiensten die permanente, zekere financiering nodig hebben.

Drie voorstellen voor de besteding van de ETS2-middelen

Deze concrete voorstellen zijn het resultaat van gesprekken tussen de ondertekenende Vlaamse organisaties en zijn een concretisering van de voorgaande prioriteiten.

Verdeling van de ETS2-middelen

- De Belgische overheden zullen een akkoord moeten vinden over de verdeling van de middelen die het ontvangt in het kader van ETS2. Om onze voorstellen gericht aan het Vlaamse en federale niveau cijfermatig te kunnen onderbouwen (welke budgetten zijn beschikbaar?), formuleren wij een eigen (illustratief) voorstel.
- **Stap 1: schatting van de inkomsten**
 - We vertrekken van de vastgelegde Belgische toelage voor het **Sociaal Klimaatfonds** en de geschatte jaarlijkse **inkomsten uit de veilingen** van ETS2 aan een referentieprijs van €50/t CO₂.
 - Vervolgens herrekenen we deze middelen tot één bedrag, te besteden over een periode van vijf jaar.
- **Stap 2: gewestelijke verdeling volgens sociale noden (inwoners)**
 - Wij zijn van oordeel dat de intra-Belgische verdeling moet gebeuren volgens de principes van het sociaal klimaatfonds, en dus rekening moet houden met de sociale *noden* en niet alleen maar met de uitstoot.
 - De middelen moeten immers dienen om voor investeringen en bescherming te zorgen bij de meest kwetsbare huishoudens.
 - We verdelen de middelen daarom tussen de gewesten op basis van de noden bij hun kwetsbare inwoners, om aan te geven welk aandeel naar (de inwoners van) Brussel, Vlaanderen en Wallonië moet gaan.
 - Er zijn verschillende mogelijkheden voor een solidaire verdeelsleutel. Hier maken we (ter illustratie) gebruik van de verdelingspercentages van het uitgebreid sociaal tarief (2023).
- **Stap 3: federale en gewestelijke verdeling (overheden)**
 - Daarnaast zijn wij van mening dat de uitgaven op vlak van 'compensatie' het best geregeld worden op het federale niveau.
 - We berekenen dus eerst het benodigde compensatiebedrag, en wijzen dit budget toe aan de federale overheid.
 - De resterende budgetten komen dan ter beschikking van de gewesten, voor de inzet van sociaal-ecologische investeringen en diensten.

Uitgaven - Kickstart voor een sociale transitie

De middelen moeten besteed worden aan drie prioriteiten:

- **Compensatie** → Directe financiële ondersteuning
- **Investeringsen** → Een fonds voor collectieve renovaties
- **Sociaalecologische diensten** → Sociaal leasen

1. Directe financiële ondersteuning

- **Directe financiële ondersteuning is een belangrijk onderdeel van de reactie op ETS2.**
 - Een gemiddeld gezin dat met gas verwarmt zal bij een prijs van €50/ton ongeveer **€15 per maand extra** moeten betalen aan verwarming, en ongeveer €22 indien we transport mee in rekening brengen.
 - Voor sommige huishoudens is dit een belangrijke bijkomende kost. Deze zal bovendien verder oplopen naarmate de ETS2 prijs stijgt. Tegelijkertijd beschikken zij niet over de middelen of de hefboomen (bv. als huurder) om zich via investeringen te beschermen tegen deze impact.
 - Het is daarom van belang dat de overheid een directe financiële compensatie voorziet.
- **Deze compensatie moet direct, doelgericht en financieel zijn.**
 - **Directe financiële ondersteuning** (ipv. energiepremies, kortingen op de energiefactuur, e.d.) is zowel sociaal als ecologisch de beste optie.
 - Ze moet **aanvullend** zijn op bestaande ondersteuningsmechanismen, en gekoppeld zijn aan het prijsniveau van ETS2. De doelstelling is immers om de impact van ETS2 'weg te gommen' voor deze kwetsbare groep. Er moet dan ook zo weinig mogelijk vertraging zijn tussen evoluties in de ETS2-prijs en een uitbetaling van dit compensatiemechanisme.
 - Het moet een **eenvoudig en automatisch** toewijsbaar systeem zijn.
 - Het mag hier gaan om een **lineaire vergoeding berekend op basis van gemiddelde kosten**, die dus niet verbonden moet zijn aan het werkelijke huishoudelijke gebruik van fossiele energie.
- **Begunstigden en budget**
 - Het benodigde budget voor compensatie zal afhangen van de precieze keuze inzake begunstigden.
 - De prioriteit moet hier liggen op de groep die, vanwege een gebrek aan vermogen en een te laag inkomen, het **meest kwetsbaar** is voor de impact van ETS2.
 - Zonder ons reeds uit te spreken over de specifieke modaliteiten, schatten we dat deze groep neerkomt op minstens **20% van de Belgische huishoudens** (dit stemt ruwweg overeen met de groep die het uitgebreid sociaal tarief ontving).

- De kostprijs komt bij een ETS2 prijs van €50/ton CO2 op €280 miljoen per jaar of €190 miljoen per jaar, wanneer respectievelijk de kosten voor verwarming én transport, of enkel verwarming, gecompenseerd worden.
- Dit vertegenwoordigt respectievelijk **19% of 13% van het totale jaarlijkse budget** (SCF+ETS2).

Er blijft op Belgisch niveau dan **nog steeds meer dan €1.200 miljoen per jaar te besteden aan sociaal-ecologische investeringen en diensten.**

2. Investerings → Een fonds voor collectieve renovaties

Verantwoording

- **Er is nood aan een gecoördineerde, collectieve aanpak van diepe renovaties.** Deze biedt kansen voor een lagere kostprijs en minder overhead, en biedt mogelijkheden voor de gelijktijdige herziening van wijkinfrastructuur (meer natuur, verdichting, ...). Ook het energie-efficiënt en fossielvrij maken van appartementsgebouwen vraagt om een collectieve aanpak.
- **Ook naar de 'gebruikers' van verwarming toe biedt dit veel mogelijkheden.** Zo kan de overheid een krachtige, ondersteunende combinatie bieden van ontzorging, verplichtingen en ondersteuning. Dit bereikt kansengroepen veel effectiever dan individueel beleid.
- **Deze collectieve aanpak is niet de enige interventie die nodig is.** Een sterke uitbreiding van het aantal sociale woningen blijft cruciaal. De bestaande stelsels voor particuliere ondersteuning (premies e.d.) moeten verder hervormd worden. Talloze andere interventies op de woningmarkt zijn noodzakelijk om kwetsbare eigenaars en (met name) huurders te beschermen en versneld los te koppelen van fossiele brandstoffen.
- **Maar haar toegevoegde waarde is groot.** We zijn van mening dat voor veel van het andere, zonet vermelde beleid de kiemen vaak reeds aanwezig zijn. De aanpak van wijkrenovaties en andere 'collectieve' ingrepen blijft echter steken op het niveau van proefprojecten. De financiële *kickstart* vanuit ETS2 is nodig om hier eindelijk verandering in te brengen. Daarom pleiten we ervoor om een belangrijk deel van het budget te reserveren voor collectieve projecten die zich richten op wijken en appartementsgebouwen waar kwetsbare huishoudens wonen.

Concreet

Er zijn verschillende manieren om deze collectieve aanpak te introduceren. We stellen het volgende model voor.

- **De Vlaamse overheid richt een Vlaamse Renovatiemaatschappij op**
 - Deze vormt het vaste aanspreekpunt van gemeenten voor de ontwikkeling van lokale plannen voor collectieve renovatie. Ze ondersteunt hen hierin, en biedt een vaste methodologie aan.

- Deze put maximaal uit de expertise van de bestaande administraties en organisaties - zowel binnen VEKA als (op het terrein) bij de energiecoöperaties die vandaag al betrokken zijn bij projecten voor collectieve renovaties en warmte.
- **Gemeenten stellen een collectief renovatieplan op, gekoppeld aan een warmteplan, en voeren dit uit**
 - Over een periode van acht jaar tijd volgen twee rondes van collectieve renovaties.
 - De collectieve aanpak moet alle eigenaars, ook verhuurders, ertoe aanzetten om aan het eind van deze 8-jarige periode een **ingrijpende renovatie en decarbonisatie** van hun eigendom te initiëren.
 - De middelen uit ETS2 worden aangewend om **volledige ontzorging te bieden, én om op maat gemaakte voorfinanciering te voorzien** voor al wie niet over de middelen beschikt om zelf een renovatie aan te gaan. Deze voorfinanciering wordt met name gericht op de meest kwetsbare eigenaars, waarvoor we de up-front kost volledig wegnemen.
- **Huurders worden beschermd en ondersteund**
 - Zittende huurders worden maximaal ondersteund en beschermd. Dit kan bijvoorbeeld ondersteuning bij herhuisvesting omvatten, middelen om meubels te stockeren, etc. Ook een vorm van huurprijsregulering kan noodzakelijk zijn.

Financiering en impact

- De Vlaamse renovatiemaatschappij en de op maat gemaakte voorfinanciering worden gefinancierd met de inkomsten uit het ETS2.
- Op basis van een studie over voorfinancieringsmechanismen van Climact, rekenen we daarbij met een **hefboomeffect** - waarbij drie euro overheidsmiddelen leidt tot tien euro aan investeringen. Het resterende bedrag komt van de eigenaar of van externe financiering (banken, PMV/FPIM, publiek-publieke middelen zoals burgercoöperaties). Met name voor eigenaars zonder kapitaal (bij uitstek deze in E/F woningen) zal de eigen inbreng zeer beperkt of 0 zijn.
- Rekening houdend met dit hefboomeffect en een kost van €100 duizend voor het diep renoveren van E/F woningen, kunnen we met een budget van €300 miljoen dus **per jaar tot 10.000 renovaties** financieren voor kwetsbare eigenaars.
- Aanvullend op de bestaande ondersteuningsstelsels (waarmee we volgens Climact, mits hervormingen, meer dan 50k woningen per jaar kunnen renoveren), bereiken we zo **op 10 jaar tijd een belangrijk deel van de kwetsbare huishoudens**. Vandaag kunnen 800 duizend vlamingen geen diepe renovatie financieren.

3. Sociaal-ecologische diensten→ Sociaal Leasen

Verantwoording

- **Naast verwarming zal ETS2 ook een sociale impact hebben via transportkosten.** Een gemiddelde gebruiker van een dieselwagen zal bij een ETS2-prijs van €50/t ongeveer **€7 per maand** moeten betalen¹. Dit zal op termijn oplopen. Bij een bovengemiddeld gebruik van de wagen zal dit natuurlijk hoger liggen, bij een gebruik onder het gemiddelde lager.
- Deze meerkost kan voor bepaalde groepen autogebruikers met een laag inkomen problematisch zijn.
- Ook hier geldt dat de investeringskosten om te 'ontsnappen' aan ETS2, namelijk de aankoop van een (nieuwe dan wel tweedehands) elektrische wagen of e-bike, momenteel nog te hoog liggen.
- Hoewel het autogebruik bij de laagste inkomensdecilen gemiddeld genomen veel lager ligt, verhult dit gemiddelde dat er ook hier nog steeds een grote groep is die wel degelijk afhankelijk is van zijn/haar auto en veel kilometers aflegt - vaak vanwege een onaanvaardbaar povere toegang tot het openbaar vervoer in bepaalde gebieden en voor essentiële verplaatsingen (werk, mantelzorg, ...) waar deelmobiliteit geen oplossing voor biedt. In Brussel bijvoorbeeld rijdt een vijfde van de 'gemotoriseerde' huishoudens in de laagste inkomensgroepen ruim 25.000km/jaar, vanwege hun werk en/of gezinsleven.

Sociaal leasen biedt een oplossing om deze investeringskost te overbruggen

- Dé structurele oplossing voor vervoersarmoede is een verdere uitbouw van toegankelijk en betaalbaar openbaar vervoer, bijkomende ondersteuning en infrastructuur voor de (elektrische) fiets, en een extra boost voor deelsystemen.
- Op de **zeer korte termijn** is er echter nood aan een oplossing voor kwetsbare huishoudens die vandaag afhankelijk zijn van fossiel personenvervoer (auto's of tweewielers). ETS2 gaat immers binnen minder dan 2 jaar van start. Het toegankelijk maken van elektrische alternatieven is op dat vlak onmisbaar.
- Binnen enkele jaren voorzien we de ontwikkeling van een ruime markt voor betaalbare (tweedehands-)wagens. Om deze **periode te overbruggen**, en om de markt voor betaalbare, lichte elektrische wagens een impuls te geven, kan het systeem van sociaal leasen een belangrijke tijdelijke rol spelen.
- Naast **elektrische wagens**, kan ook een aanbod aan **elektrische fietsen en bromfietsen** zorgen voor een betaalbaar alternatief voor fossiele wagens en tweewielers. Dit vergroot het aantal huishoudens dat bereikt kan worden met hetzelfde budget en draagt bij aan de modal shift.

Concreet

- De overheid stelt een sociale leasingformule ter beschikking van kwetsbare auto-afhankelijke huishoudens. Het hebben van schulden mag geen drempel vormen om deel te nemen.
- De sociale leasingformule richt zich met name op de laagste inkomensdecilen, maar

¹ Eigen berekeningen op basis van SERV en gemiddeld rijgedrag benzinewagens.

staat ook open voor de lagere middeninkomens.

- Flankerende maatregelen en duidelijke criteria inzake auto-afhankelijkheid, gebaseerd op wetenschappelijk onderzoek, zorgen ervoor dat de leasewagens terechtkomen bij wie ze echt nodig heeft, en maximaliseert de klimaatimpact.
- Dit systeem van sociaal leasen moet functioneren over een periode van ongeveer 5-8 jaar, en vervolgens uitdoven.

Impact en financiering

- Het Franse model wordt aangepast. Volgens onze ramingen kan een tussenkomst van 30%, EV leasingformules van €150-€200 per maand ondersteunen.
- Voor wagens met een kostprijs van 30.000€, leidt dit tot een tussenkomst van ongeveer 5.700€-7.100€
- Bij een budget van €300 miljoen, kan het systeem in totaal 50 duizend leasingformules (wagens) aanbieden over een periode van vijf jaar. Ter vergelijking, het totaal aantal elektrische wagens in België was 180 duizend in 2023.
- Door ook (e-/bak)fietsen en brommers op te nemen in het sociale leasing programma, is het aantal huishoudens dat gesteund kan worden uiteraard nog groter, net als de klimaatwinst.